

Elképzelések a hindi irodalom kialakulásáról

Míg korábban a „nyelvében él a nemzet” elképzelés alapján mi magyarok és sokan mások egy-egy népet annak nyelve alapján azonosítottunk, manapság a nyelvi hagyományok és a nyelvrokonság egy nép meghatározásának a genetika-nyelv-kultúra hármasságán belül csak egy alkotóelemét képzik. A finn Nemzeti Múzeum például a finneket skandináv etnikumú, finnugor nyelvű és európai kultúrájú népként mutatja be. A kultúráján belül a tárgyi kultúrát gyakran már a történelem előtti időkre vissza tudjuk vezetni. Egy nép korai szellemi kultúráját pedig az ősi tárgyi kultúra és modern párhuzamok alapján tudjuk valamennyire rekonstruálni. A szellemi kultúra megismeréséhez óriási segítség az írott emlékek megjelenése. Egy kultúra diakronikus vizsgálatánál érdemes elgondolkodni azon, hogy mennyiben tartható fenn a romantika által axiómává emelt elképzelés, hogy egy-egy népnek létezik időben változatlan lényegisége. Mindenesetre elmondható, hogy minden nép olyan folytonosságot képvisel, mely külső és belső hatások alatt állandóan változik.

Ebben a tanulmányban a szellemi kultúra egyik legfontosabb összetevőjét, az irodalmat vizsgálom egy keleti kultúra, az indiai vonatkozásában. Bár a hindi irodalommal nekünk, magyaroknak sokáig nem volt kapcsolatunk, fontos megjegyezni, hogy az első magyar ember, akiről biztosan tudjuk, hogy ismerte a hindi nyelv korábbi változatát, a hindusztánit, Kőrösi Csoma Sándor volt. További kapcsolatot jelent tanulmányom témájával a kérdés, hogy mi, gyakran kelet felé forduló magyarok, tanulhatunk-e valamit a keleti népek gyakran nem is könnyű önazonosság-kereséséből.

A korunkban legtöbbször által elfogadott elképzelések az irodalom keletkezéséről a romantikára nyúlnak vissza. Johann Gottfried Herder (1744-1803) *Töredékek korunk német irodalmáról* (*Fragmente über die neuere deutsche Literatur*, 1766/7) és *Tanulmány a nyelv eredetéről* (*Abhandlung über den Ursprung der Sprache*, 1772) című műveiben amellel érvelt, hogy egy-egy nép irodalma a szájhagyományban terjedő népköltészetből való természetes fejlődés eredménye. A XXI. századi elméletek azonban egészen más képet mutatnak. A Princeton Egyetemen oktató Denis Feeney *A görögön túl: a latin irodalom kezdetei* (*Beyond Greek: The Beginnings of Latin Literature*, 2016) című könyvében amellel érvel, hogy egyrészt nem minden népnek volt szépirodalma, és erre példának hozza fel a punokat és az egyiptomiakat. Másrészt pedig, hogy ahol létrejött irodalom, ott az kezdetben egy másik, domináns kultúra nyelvén született, majd a nép nyelvére váltott. Feeney kimutatja, hogy a latin szépirodalom Livius Andronicusnak a Kr. e. 240-es a *Ludi Romani* állami ünnepélyre készült görög drámafordításával kezdődött.¹

Érdekes módon Feeney a maga elméletét egy Indiára vonatkozó elképzelésből is merítette. A new yorki Columbia Egyetemen oktató Sheldon Pollock *Az istenek nyelve az emberek világában* (*The Language of Gods in the World of Men*, 2006) című monográfiájában tárgyalja, hogy a szépirodalom létrejötte tudatos társadalompolitikai döntés eredménye, elsősorban az uralkodó részéről. Az írásbeliség presztízszt jelent mind a mű, mind a nyelv számára. A népi nyelvű írásbeliség mozgatója általában kulturális utánpótlás és versengés valamelyik szomszéd néppel, a latin esetében például a göröggel, a japán és koreai esetében

¹ Denis C. Feeney, *Beyond Greek: The Beginnings of Latin Literature* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2016).

pedig a kínaival. **Ref to Feeney** A kulturális versengés nemcsak a szellemi kultúrában létezik: régészek fedezték fel ezt a jelenséget a tárgyakra vonatkozólag.²

Pollock és Feeney elképzelései alapján az írott szépirodalom (literatúra) és a népköltészet (oratória) nem tárgyalható együtt. Pollock szerint egy nyelv előbb írottá, majd azután az irodalmivá válik, azaz előbb hivatalos szövegek, általában királyi ediktumok, jelennek meg rajta, és csak azután szépirodalmi művek.

Pollock munkássága ismét felébresztette a tudományos érdeklődést a hindi kezdetek iránt. A Columbia Egyetemen tanító Allison Busch (2011) szerint az első hindi mű a *Csándájan* (1379) című masznaví, azaz muszlim szúfi szerelmi történet versben. Busch ugyanakkor felhívja a figyelmet rá, hogy több irodalmi kezdetről kell beszélnünk, mivel a különböző műnemekben máskor jelent meg az írásbeliség. Busch írását követte a Londoni Egyetem tanárának, Francesca Orsininek a cikke (2012), mely a kezdeteket Észak-India többnyelvű környezetében helyezi el. A tanulmányok sorába illeszkedik Tyler Williams kiváló doktori disszertációja, *A hindi írásbeliség története* (2014), mely szintén a Columbia Egyetemen született.

Én magam is 2012 óta foglalkozok a kérdéssel, és alább kutatásaim egy részének eredményét adom közre magyarul. Mielőtt azonban saját kutatásaimra térnék, fontosnak tartom bemutatni, hogy az indiaiak maguk hogyan látták a kérdést a XIX-XX. században.

Egészen a legutóbbi időkig az indiai irodalom alakulását ugyanolyan lineárisnak képzelték el, mint a nyelvi fejlődést. Az indiai irodalom legrégebbi művei óind, azaz szanszkrit nyelven születtek. Ezen a nyelven a legrégebbi költemények a több mint egy évezreden át szigorú orális keretek között hagyományozott védák, melyek közül a Rigvéda egyes himnuszai a Kr. e. II. évezred közepére datálhatók. A szanszkrit egészen a brit hódításig az indiai művelődés fontos nyelve maradt, és bár korlátozott jelentőségben, de mindmáig születnek rajta irodalmi művek. Azt nem tudjuk, hogy a szanszkrit beszélt változata pontosan milyen lehetett, de bizonyos, hogy a Kr. e. II. évezred második felére már nem volt beszélt nyelv, és helyét a különféle középind nyelvek vették át Észak-Indiában. A középind nyelvek legkorábbi változatait prákrit „természetes” nyelveknek, későbbi változatait apabhransa „lecsúszott” nyelveknek hívjuk. Ezen nyelvek között a hindi elődje a sauraszéli prákrit, majd pedig a belőle kifejlődött sauraszéli apabhransa volt. Érdekes módon a szigorú értelemben vett szanszkrit szépirodalom csak azután kezdődött, hogy a szanszkrit megszűnt beszélt nyelv lenni. Az apabhransa irodalom (Kr. u. 500-1500) pedig szintén átnyúlik a Kr. u. II. évezredbe, az újind nyelvek korszakába, mikor az apabhransa már nem volt beszélt nyelv. Az általam vizsgált hindi az újind nyelvek közé tartozik ugyanúgy, mint a modern Észak-India legnagyobb nyelvei.

Ma az indiai alkotmány az angolon kívül 22 „listázott” nyelvet ismer el. Közülük a hindi több mint 400 millió beszélővel a világ harmadik legnagyobb nyelvének számít. Az elismert nyelvek általában évszázadokra visszamenő irodalommal, modern médiával és iskolarendszerrel rendelkeznek. Noha mindez jelentősen segíti az egyes nyelvek homogenizálását, a vidéki India még ma is a nyelvjárások országa, és ez még inkább így volt az elmúlt évszázadok során, mikor a kulturális forgalom sokkal kisebb egységekre korlátozódott. Egy indiai mondás arra tanít, hogy három kilométerenként a víz változik, 12 kilométerenként pedig a nyelvjárás: *kósz-kósz pe pání badle, csár kósz pe bólí*. A nyelvjárások szemszögéből nézve, akkor az Észak-India egy szivárványhoz hasonlítható, ahol az egyik nyelv nyelvjárásai észrevétlenül váltanak át egy manapság már különbözőnek tekintett nyelvére. Egy tudós ismerősöm, Rámdév Sukla professzor ezt úgy fejezte ki, hogy ha valaki elgyalogolna

² {Pollock, 2007 #1895}, p. 448-9.

az Indus-deltától a Gangesz-deltáig, útközben alig venné észre, hogyan is változik a nyelv. Ám ha valaki repülővel utazik, akkor a szubkontinens keleti és nyugati felén két teljesen különböző világot talál, hiszen átrepült a szindhi, gudzsarati, hindi, orijá és bengáli nyelveket használó államok felett. Hogyan jöttek létre egy ilyen világban sok száz kilométeren átívelő nyelvi kultúrák? A megoldás a Kr.u. I. évezredben a nagy kozmopolita nyelvek, a szanszkrit, a prákrit, és az apabhramsa használatában rejlett. A II. évezred első felében viszont szinte minden nagy mai indiai nyelvnek megszületett az irodalma, mely aztán szájhagyományban vagy kéziratos könyvekben terjesztve egy kultúrába tartozóvá tette a kérdéses irodalom és egyben a nyelv használóit.

A hindi irodalom kezdeteinek keresése a brit gyarmati időkre nyúlik vissza. Érdekes módon, számos irodalmár próbálta meghatározni, hogy ki volt a hindi irodalom első költője. Sivszingh Széngar irodalomtörténeti enciklopédiája a *Sivszingh-szaródzs* („Sivszingh lótusza”, 1878) szerint a Kr. u. 1000 körül alkotó költő, Púsi tekinthető a legrégebbi hindi szerzőnek, aki egy hagyományos esztétikát (*alankára-sásztra*) párversekben tárgyaló művet hozott létre. Púsi műve nem maradt fenn, és maga Széngar sem tudta bizonyítani, hogy Púsi és műve valaha is létezett. Néhány évtizeddel később a Misra-testvérek *Misrabandhu-vinód* („A Misra-testvérek öröme”, 1913) című irodalomtörténete, a kiváló tudós Ráhu Szánkritjában alapján azt a nézetet terjesztette, hogy a X-XII. század környékén alkotó Górahnáth és az iskolájához tartozó más jógi dalai a legrégebbi nyelvemlékek. Egy másik elképzelés szerint a korábbi nyelvállapotot képviselő apabhramsa nyelv emlékeit szintén hindinek lehet tekinteni. Ezt a tételt számunkra jól illusztrálhatja a több mint ezeréves angolszász és a késő-középkori angol irodalom folytonosságának a kérdése. Noha két különböző nyelvről van szó, hiszen a mai angolok a *Beowulf*-ot, és más angolszász műveket nyelvészeti tanulmányok nélkül csak fordításban értenek meg, az irodalomtörténetek mégis gyakran egy irodalomnak veszik a kettőt. Az apabhramsa hindinek tekintésével a hindi mintegy másfélezer éves múltra tekinthet vissza. Ez a feltevés már az 1910-es években megjelent, de legteljesebb kidolgozása a tudós író, Csandradhar Sarmá Guléri *Puráni hindi* („Óhindi”) című műve viszonylag későn, 1948-ban született.

A fentiek szintézisét, az indiai iskolákban mindmáig tanított elméletet a nagy irodalomtudós, a benáreszi Rámcsand Sukla dolgozta ki hindi irodalomtörténetében (1929). Sukla szerint a hindi irodalom időben három nagy korszakra osztható, melyek az *ádikál* („kezdeti korszak”), a *madhjakál* („közép-korszak”) és az *ádhunik kál* („modern korszak”). Sukla az *ádikál* irodalmát 1000 és 1320 közé helyezi. Ebbe az irodalomba sorolja mind az apabhramsa, mind a népnyelvű (*désbhásá*) költészetet. Apabhramsa nyelven a hinduizmus körén kívül eső, mindenféle őrtó tevékenységről lemondó dzsainák és a tantrikus buddhista *sziddhák*, valamint a Górahnáthot követő jógi alkottak. A nép nyelvén ugyanebben az időben *rászónak* nevezett hősköltemények születtek a hindi nyelvterület nyugati széléin, Rádzsasztánban, valamint önálló, rövid versek (*muktak*), mint például a Delhiben perzsául alkotó Amír Khuszrau szerelmes versei vagy a Maharástrából származó Námdév vallásos költeményei.

A függetlenség 1947-es elnyerése után a hindi nyelv akkori legtekintélyesebb szervezete, a benáreszi Nágari-pracsáriní Szabhá („A nágari-írással hindi terjesztésére hivatott társulat”) egy hatalmas, 16-kötetes hindi irodalomtörténet publikálásába fogott. A *Hindí száhitja ká brihad itihász* („Nagy hindi irodalomtörténet”) kötetei 1957 és 1983 között jelentek meg. Érdekes módon a legutolsó kötet épp a hindi kezdeteket tárgyaló *Ádikál* („Kezdeti korszak”, 1983) című kötet volt, mely a „Kezdeti korszak” problematikussá válását jelzi a század második felére. A nagy irodalomtörténet koncepciójában általában Rámcsand Suklát követi, ám

minden korábbinál nagyobb részletességgel mutatja be a hindi irodalmat. Az *Ádikál*-kötetben a régi hindi irodalom egyfelől az írott apabhransa műveket, másfelől pedig a szájhagyományban terjedő irodalmat foglalja magában. Bár 1983 óta számos további kisebb irodalomtörténet jelent meg, azok koncepciójukban nem nagyon különböznek Sukla és az *ádikál* elképzeléseitől, még akkor sem ha ezen művek legfontosabb állításait azóta a részleteket jobban ismerő kutatók megcáfolták.

A klasszikus irodalomtörténetek legvitatottabb területe, hogy mi létezett egyáltalán a kezdeti korszak, az *ádikál* irodalmából, és hogy ami létezett, az valóban hindinek tekinthető-e? Kezdjük az utóbbi kérdéssel, az apabhransa-hindi nyelvazonosságával. Az azonosság mellett érvelők szívesen állítják párhuzamba az apabhransa egyes szöveghelyeit a modern hindivel, hogy kimutathassák a hasonlóságot. Alább az egyik leggyakrabban felhozott példát idézem. egy a XII. században lejegyzett apabhransa verssor így hangzik:

bhallá huá dzsu máriá bahini mahará kantu; (Hémacsandra: Sabdánusászana 8, 4, 351)
(Jól történt, nővérem, hogy meghalt a férjem;)

Modern hindiül pedig:

bhalá huá dzsó mára gajá, bahin, méra kant.

A fenti apabhransa sort valóban különösebb nehézség nélkül megérti egy modern hindi beszélő. Ám itt egy hosszabb szövegből kiragadott egyedi példáról van szó, és az apabhransa szöveg egészét már egyáltalán nem tudja követni egy modern beszélő. A fent idézett párvers második sora például így hangzik:

laddzséddzsantu vajansziahu dzsaí bhaggá gharu éntu.
(Szégyellném magam barátnőim között, ha megfutamodva jött volna haza.)

Modern hindiül pedig:

apní szahélijón ké bícs laddzsá anubhav kartí, jadi bhágkar ghar átá.

Noha a sor második felben kivehető valamiféle hasonlóság, egy nyelvtani alak sem egyezik. A sor első fele pedig a *laddzsá* („szégyen”) szótő kivételével teljesen különbözik. Hasonló okok miatt az apabhransa-hindi azonosítást idővel számos hindi tudós is elvetette. **(Hozz példát)**

Egészen más a helyzet a szájhagyományban hagyományozott dalokkal. Ezek közül a legrégebbinek a Górahnáth-követő jógik dalait tartják. A probléma ebben az esetben a hagyományozással van. Ezek a dalok a XVI-XVII. századig csak szájhagyományban terjedtek, és legkorábbi ismert lejegyzésük 1614-17-ből való.³ Míg az apabhransa esetében a szöveg

³ A Szandzsaj Sarmá Múzeum *Pancs-vání* kézirata. A fenti problémák jelentős részére már 1965-ben felhívta a figyelmet Rám Kumár Varmá (l.: Ram Kumar Varma, *Hindī Sāhitya Kā Ālocnātmak Itihās: Samvat 750-1750*, 7th ed. (Allahabad: Lokbharati, 1999), vol. 1, pp. 71-79. Számos további problémát alábbi művemben én is tárgyaltam: Imre Bangha, "Rekhta, Poetry in Mixed Language: The Emergence of Khari Boli Literature in North India," in *Before the Divide: Hindi and Urdu Literary Culture*, ed. Francesca Orsini (New Delhi: Orient BlackSwan, 2010), pp. 29-36, and for a discussion on how Hindi historiography saw this problem see Allison Busch, "Hindi Literary Beginnings," in *South Asian Texts in History: Critical Engagements with Sheldon Pollock*, ed. Whitney Cox, Yigal Bronner, and Lawrence McCrea (Ann Arbor: Association for Asian Studies, 2011) especially pp. 205-208.

archaizmus okozott problémát, a Górah-dalok esetében épp ellenkezőleg, az időnként előforduló meglepően modern nyelvi jelenségek. Ezek a jelenségek az indiai szájhagyományozás képlékeny voltára mutatnak. Nagyon gyakori, hogy a szájhagyomány korábban élt szentek szájába ad jóval későbbi szövegeket. Még ha XVII. századi lejegyzésük előtt több századra nyúlnak is vissza a fennmaradt Górah-féle jógalok, szinte biztosra vehető, hogy nem ezer éves szöveget őriznek.

Hasonló a helyzet a hősköltészettel is. A hősköltészet annyira központi szerepet játszott Rámcsand Sukla irodalomtörténetében, hogy Sukla maga az *ádikál*, „kezdeti korszak” szinonimájaként használta a *vírgáthá-kál*, „A hősköltészet kora kifejezését. A hindi nyelvű hősköltészet legrégebbi darabjának Csand Bardái *Prithvirádzs-rászó* című művét tartották. Az eposz Észak-India 1192-es muszlim meghódításáról szól. Az eposz elbeszéli Prithvirádzs győzelmeit a többi indiai uralkodó felett, és leírja egyik ellenségének lánya, Szanjógitá iránti szerelmét, akit meg is szöktet apja házából. Hindu *Prithvirádzs* királyra újra meg újra rátámadt a mai Afganisztánban fekvő Ghór állam uralkodója, Muhammad Ghóri. Többszöri visszavert támadás után Muhammad győzedelmeskedett, és fogságba ejtette a hindu királyt, akit aztán megvakított. A vak király azonban egy íjászbemutatón hangja után célozva megölte Muhammad Ghórit. A rádzsaszháni tudós Gaurisankar Hírácsand Ódzshá és Mótílál Ménarijá kutatásaira támaszkodva a hindi irodalomtörténet egyik legkiemelkedőbb kutatója Hazári Praszád Dvivédí cáfolta meg a hősköltészet vélt régi voltát. A fenti tudósok kimutatták, hogy a szájhagyományban terjedő ősi hősköltészeti művek elvesztek, és a lejegyzett költemények XVI. század utáni irodalmi alkotások. Van olyan „korai” mű például, amelyben a harcosok puskákat használnak.⁴

A kezdeti korszak két ma is rendkívül népszerű költőjét fontos még tárgyalni. A hindi peremvidéken, az észak-bihári Mithilában alkotó Vidjápatit (?1352-?1448), valamint a Delhiben élő Amír Khuszraut (c. 1253-1325). Rámcsand Sukla Vidjápatit érdekes módon a *Kezdeti korszak* egyik nagy költőjének tartja, pedig saját kategorizálása szerint a *Kezdeti korszak* mintegy harminc évvel Vidjápati feltételezett születése előtt véget ért. Vidjápati Mithilá irodalmi nyelvén, a maithilin született dalaival két probléma van. Sokáig szájhagyományban terjedtek, és a XVI. század előtt nem is szerepelnek kéziratos művekben. A dalait tartalmazó valószínűleg legkorábbi kéziratos könyvet manapság Nepálban őrzik, és a tudósok keletkezését a XVI-XVIII. századra teszik. Noha az indiainál szárazabb nepáli éghajlat megőrizte még ezer éves kéziratokat is, a korai könyvekben nem találhatók meg Vidjápati maithili művei.⁵ Ez pedig arra utal, hogy a nevével jegyzett dalokat hosszú ideig a szájhagyomány formázta.⁶ Vidjápati lejegyzett művei a hindi peremvidékein (Mithilá) vagy

⁴ Bádar Dhádhí *Vír májan* című hőseposza, melyet a Rádzsaszháni irodalom történetének (1980) írója, Hírálál Mahészvarí a XV. század közepére datál. L. Hiralal Maheshwari, *History of Rajasthani Literature* (New Delhi: Sahitya Akademi, 1980) p. 9. Egy másik rádzsaszháni irodalomtörténész, Mótílál Ménarijá (*Motilala Menariya, Rājasthānī Bhāṣā Aur Sāhitya, 4th ed. (Prayag: Hindi Sahitya Sammelan, 1978)* p. 222. viszont leírja, hogy az eposz valójában a XIX századra datálható.

⁵ Shivprasad Simh, *Vidyāpati*, 16th ed. (Allahabad: Lokbhārtī, 2003), pp. 65-67 és "Vidyāpati-Padāvalī (Vol. 1): Nepāl Mē Prāpt Vidyāpati Ke Padō Kā Saṅgrah," (Patna: Bihār Rāṣṭrabhāṣā Paṛiṣad, 1972), pp. 98-114.

⁶ Maithili szerepelnek azonban drámákba illesztve, például Vidjápati szanszkrit *Goraksavidzsaja* című darabjába. A legkorábbi ilyen dráma Umápati *Paridzsátaharana* (c1325) című darabja. Mindkét dráma szövege megtalálható az alábbi kötetben: Mata Prasad Gupta, Jagdish Chandra Mathur, and Dashrath Ojha, *Prācīn Bhāṣā Nāṭak Saṅgrah* (Agra: Ka. Mum. Hindī tathā Bhāṣāvijñān Vidyāpīṭh, 1970). Vidjápati legnépszerűbb dalairól lásd Sergei Serebriany, "The Most Popular Padas of Vidyāpati" in *Maithili Studies: Papers Presented at the Stockholm Conference on Maithili Language and Literature*, ed. W. L. Smith (Stockholm: Department of Indology, University of Stockholm, 2003), pp. 13-31.

azon kívül (Nepál és Bengál) forogtak közkézen, és nyelvüket a maithilit az indiai parlament mintegy húsz évvel ezelőtt, az indiai alkotmány 100. módosításában a hinditől különböző önálló nyelvnek ismerte el.

Amír Khuszrau (c. 1253-1325) egyes hindi dalai az indiai muzulmánok, különösen a szúfik qavváli-énekléseinek állandó részét képezik, és szerzőjük — Górahnáthtal ellentétben — a történelemben világosan elhelyezhető, akinek számos perzsa nyelvű műve az indiai perzsa irodalom legkiemelkedőbb alkotásai közé tartozik. Egyik művében maga is leírja, hogy szerzett hindi dalokat, de azokat nem tartotta lejegyzésre méltónak.⁷ Ezzel a megjegyzésével azt jelezte, hogy számára a hindinek nem volt meg az a presztízse, mint a perzsának. Neki tulajdonított hindi dalok csak a 17. századtól kezdve jelennek meg kéziratos könyvekben.⁸

Hogy a kéziratos hagyományozás mennyire képlékeny, és mennyire képes megváltoztatni egy mű szerzőségét, az alábbi példa mutatja. Az észak-indiai qavváli-éneklések egyik legnépszerűbb darabja egy kétnyelvű szöveg, melyben egy perzsa fél vagy teljes sort egy hindi fél vagy teljes sor követ. A dal első és utolsó párversét idézem. A perzsa elemeket vastagbetűvel szedem.

zi hál-i miszkín makun tagáful, durája nainán banája batján;
ki táb-i hidzsrán na dárám ai dzsán, na lehu káhe lagája chatján.

*Ne légy közömbös e szerencsétlen állapotra iránt; szemed elrejtéd, és kifogást keresel.
Nincs erőm a távolléthez, szerelmem; miért nem ölelsz meg?*

...

ba-haqq-i án rúz-i fazl-i mahsar, ki dád má-rá fareb khuszrau
szamípa man ke davári rakhú, dzsó **dzsán** páú paráya rakhjá. (1719)

Esküszöm az utolsó ítélet napjára, hogy becsapott, ó Khuszrau!
Őrizni fogom a szívemet, ha azt látom, hogy kedvesemet más őrzi.⁹

A kevertnyelvűség illusztrálására bemutatom hogy nézne ki az első párvers, ha azt a két különböző nyelv írásmódjával jelenítenénk meg:

ز ل ا ح ن ی ک س م ن ک م ل ف ا غ ت
दुराए नैनाँ बनाए बर्तयाँ।
ه ک م ب ا ت ن ا ر ج ه م ر ا ن د ی ا ن ا ج
न लेहु काहे लगाए छतयाँ।

Ezt a verset ebben a formában lejegyezve egy 1719-es kéziratos könyvben találni. Ugyanennek a versnek egy korábbi változata feltűnik viszont egy 1652-6-os kéziratos könyvben. A korai változat utolsó párverse azonban meglepetést tartogat a filológus számára, ugyanis abban az önmagát megszólító költő neve nem Khuszrau, hanem Dzsafar:

ba-mihr-i án szókh csarkh-i bad-mihr (ki) burd má-rá sikeb dzsa'far.

⁷ Shamsur Rahman Faruqi, *Early Urdu Literary Culture* (New Delhi: Oxford University Press, 2001), p. 69.

⁸ Első bizonyosan datálható kéziratos lejegyzésük egy Vadzs'hi nevű szerző *Szabrasz* (1636) című művében található. L. Ibid.

⁹ A verssor jelentése bizonytalan.

szu píta man manh durája rákhú dzsó túha pánvón parána katján.¹⁰

Ó Dzsfar, esküszöm annak a kacér széplánynak a szerelmére, hogy a balsors elvette a türelmemet,¹¹

Szívembe rejtem szerelmemet, és lelkem kilehelem lábaid előtt.

Amint a fentiekből látható, elsősorban a korai indiai filológia módszertanában rejlik annak oka, hogy az irodalmi kezdetekre nem sikerült meggyőző módon fényt deríteni. Módszertani problémát jelentett továbbá annak meghatározása, hogy mi tekinthető egy és ugyanazon nyelvnek, és ehhez kötődött az egységes terminológia hiánya. A filológiai elégtelenségek közé tartozik a filológiai pontosságú szövegkiadások hiánya, valamint a meglévő szövegek kritikátlan kezelése. Az indiai szövegek jelentős része az idők során változó „képlékeny szöveg” volt, és számos szöveg a valóságosnál korábbinak tűntette fel magát, mint például a *Prithvirádzs-rászó* hőseposz, és a Górahánáth-dalok. A hosszú múltra visszatekintő, ám azalatt folyamatosan alakuló költemények esetében pedig lehetetlen a szövegek egy időpontra datálása. Gyakran híres korai szerzők neve kapcsolódott hozzá egy későbbi szöveghez, mint történt az Amír Khusrau esetében. Az irodalmi legendák és anekdoták kritikátlan elfogadása szintén hozzájárult a bizonytalansághoz.

A hindi irodalomtörténet-írást meghatározta saját kora, a brit gyarmati uralomból való függetlenségi küzdelmek kora. A függetlenséghez India egy ideig európai mintákat követett, és nemzetállamban gondolkodott, ahol a nemzeti nyelvre legnagyobb esélye a hindinek volt. E törekvést segítette a nyelv és irodalom időben és térben való kiterjesztése. Ugyanezen kiterjesztés ugyanakkor további okokra is visszavezethető. A nemzeti büszkeség válasza is volt a gyarmat uralom által sértett nemzeti öntudatra.

Bibliography

- Bangha, Imre. "Rekhta, Poetry in Mixed Language: The Emergence of Khari Boli Literature in North India." In *Before the Divide: Hindi and Urdu Literary Culture*, edited by Francesca Orsini, 22-83. New Delhi: Orient BlackSwan, 2010.
- Busch, Allison. "Hindi Literary Beginnings." In *South Asian Texts in History: Critical Engagements with Sheldon Pollock*, edited by Whitney Cox, Yigal Bronner and Lawrence McCrea, 203-25. Ann Arbor: Association for Asian Studies, 2011.
- Faruqi, Shamsur Rahman. *Early Urdu Literary Culture*. New Delhi: Oxford University Press, 2001.
- Feeney, Denis C. *Beyond Greek: The Beginnings of Latin Literature*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2016.
- Gupta, Mata Prasad, Jagdish Chandra Mathur, and Dashrath Ojha. *Prācīn Bhāṣā Nāṭak Saṅgrah*. Agra: Ka. Muṁ. Hindī tathā Bhāṣāvijñān Vidyāpīṭh, 1970.
- Maheshwari, Hiralal. *History of Rajasthani Literature*. New Delhi: Sahitya Akademi, 1980.
- Menariya, Motilal. *Rājasthānī Bhāṣā Aur Sāhitya*. 4th ed. Prayag: Hindi Sahitya Sammelan, 1978.
- Serebriany, Sergei. "The Most Popular Padas of Vidyapati." In *Maithili Studies: Papers Presented at the Stockholm Conference on Maithili Language and Literature*, edited by W. L. Smith, 13-31. Stockholm: Department of Indology, University of Stockholm, 2003.

¹⁰ A szerzőség problematikus voltára, már 1930-ban fényt derített az urdú irodalomtörténetírás (H. M. Sherani, *Pandzsáb mén urdú* Lahore: Núr Hasan, 1930 p. 88.) Sherani munkásságát azonban a hindi irodalomtörténészek nem ismerték.

¹¹ A sor más lehetséges fordítása: Ó Dzsfar, esküszöm annak a kacér balsorsnak a szerelmére, mely elvette a türelmemet.

Simh, Shivprasad. *Vidyāpati*. 16th ed. Allahabad: Lokbhārtī, 2003. 1st edn 1957.
Varma, Ram Kumar. *Hindī Sāhitya Kā Ālocnātmak Itihās: Saṁvat 750-1750*. 7th ed. Allahabad: Lokbharati, 1999. 1938.
"Vidyāpati-Padāvalī (Vol. 1): Nepāl Mē Prāpt Vidyāpati Ke Padō Kā Saṅgrah." Patna: Bihār Rāṣṭrabhāṣā Pariṣad, 1972.